

תנא חדא: מתוך שמעורבין מעשר ושלמים זה בזה, ירעו שניהם עד שיסתאבו. ויביא בהמת חולין, ויאמר: כל מקום שהן שלמים יהא מחולל על בהמה זו, ויקריב זו לשלמים, והשנים נאכלים לבעליהם. (17)

ותנא חדא: יקרבו שניהם כדין שלמים, הטעונים סמיכה ונסכים (18) ותנופת חזה ושוק ונתניתם לכהנים.

ותנא אידך: ימותו שניהם.

ומפרשינן: לא קשיא:

הא דתנא "ירעו", רבנן היא [בזבחים עה ב, ונחלקו שם על רבי שמעון] (19) דאמרי: אין מביאין קדשים לבית הפסול, ואם יתן חזה ושוק לכהנים משניהם — ואף שאין צריך ליתן אלא מחד — שמא לא ימצאו די כהנים לאוכלם בזמנם, ויהיו נותר.

והא דתני "יקרבו", רבי שמעון היא, דאמר: טא-א אין מביאין קדשים לבית הפסול. כלומר, אין חוששים שמא יבואו לידי פסול.

והא דתני "ימותו": רבי יהודה היא, דאמר במשנתנו: טעות מעשר — היינו אחד עשר שקראו עשירי — תמורה הויא, וסבר רבי יהודה: תמורת מעשר מתה כתמורת חטאת, (1) וכיון שספק הוא ימותו שניהם.

דתנא: קרא לעשירי "אחד עשר", ולאחד עשר "עשירי" — אין אחד עשר קדוש, משום שאין זו עקירה, וכדמפרש ואזיל, דברי רבי.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אחד עשר קדוש.

כלל אמר רבי: כל זמן שלא נעקר שם עשירי הימנו, אין אחד עשר קדוש.

ומקשינן עלה: והלא נעקר שם עשירי, שהרי קראו "אחד עשר"?!?

אמר פירש רבא: הכא במאי עסקינן, כגון דאית ליה בהמות טובא לעשר, דאמרינן: "אחד עשר" — "חד עישורא" קאמר, וכמבואר לעיל.

מעשר בהמה חלוק משאר שלמים [ומאחד עשר שקראו עשירי שהוא קרב שלמים], שהשלמים טעונים תנופת חזה ושוק ונותנם לכהנים, והמעשר אינו טעון. השלמים טעונים סמיכה ונסכים, ומעשר בהמה אינו טעון.

איתא לעיל בדברי רבא: יצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי", עשירי [מעשר] ואחד עשר [שקראו עשירי, שהוא קרב שלמים] מעורבין זה בזה:

19. משנה היא שם: אשם [הנאכל ליום ולילה] שנתערב בשלמים [הנאכלים לשני ימים ולילה], רבי שמעון אומר: שניהם ישחטו בצפון [כדין אשם], ויאכלו כחמור שבהן [היינו ליום ולילה]. אמרו לו: אין מביאין קדשים לבית הפסול.

1. רבינו גרשום.

17. רש"י קדושין נא א ד"ה ואחד עשר מעורבין.

18. כן נראה מלשון רש"י בכתב יד. אבל בתוספות כתבו, שאינו סומך, אלא כיון דסמיכה לא מעכבא לא חיישינן [וטעמם משום שסמיכה עבודה הא בקדשים, ואין לעשותה כשאינו מחויב].

קריב שלמים ואינו מת! ?

ועוד תניא: כתיב בפרשת שלמים [ויקרא ג א]: ואם זבח שלמים קרבנו, "אם מן הבקר הוא מקריב..." וכתוב עוד שם בפסוק ו: "ואם מן הצאן קרבנו", ואם כן, לא היה צריך הכתוב לומר בתחילה "אם מן הבקר", שהרי כיון שבהמשך עוסק הכתוב בצאן, ממילא משמע שבתחילה עוסק הכתוב בבקר. (2) אלא בא הכתוב לרבות אחד עשר שקראו "עשירי" לשלמים — (3)

אמרת: וכי הקדש לפניו [קודם שחל] הוא מקדש, או לאחריו [לאחר שחל] הוא מקדש, הוי אומר לאחריו מקדש, שאחר חלות ההקדש אם המיר חלה התמורה ואם כן, טעות מעשר שהיא תמורה, אין עושה תמורה ליקרב אלא לאחר שחל המעשר, ולא קודם. (4)

והרי סתם סיפרא מני, הלוא רבי יהודה היא, (5) וקתני "אם מן הבקר" לרבות אחד עשר לשלמים, הרי שסובר רבי יהודה שאחד

ומקשינן: והא תנן במשנתנו: אמרו משום רבי מאיר — בתשובה לדברי רבי יהודה שאמר אין אחד עשר עושה תמורה, כי אין תמורה עושה תמורה — אילו היה אחד עשר תמורה, לא היה קרב —

מכלל דרבי יהודה סבר — קרב, שאם לא כן, אין זו תשובה לדברי רבי יהודה, כי הוא הרי סובר שאכן אינו קרב! ?

וכי תימא: רבי מאיר למאי דסבירא ליה [לשיטתו] קאמר —

והתניא בבריתא שרבי יהודה עצמו סובר כן, שהרי שנינו: אין בין אחד עשר שקראו "עשירי" לשאר שלמים, אלא שזה השלמים עושה קדושה — על ידי תמורה — ליקרב, וזה אין עושה קדושה על ידי תמורה ליקרב, דברי רבי יהודה.

הרי משמע דלרבי יהודה קדושה — לקדש אחרים — ליקרב הוא דלא עביד אחד עשר, הא איהו גופיה [אבל האחד עשר בעצמו]

לתשיעי עשירי, והרי שני דינים הם! ?].

4. כן פירש רש"י מכתב יד, וכן נראה מהפירוש המיוחס לרש"י. אבל רבינו גרשום לא הזכיר כאן תמורה, אלא: וכי הקדש לפניו מקדש. כלומר, קודם שהוא עצמו יהא קדוש היאך מקדש לפניו, להכי תשיעי לא מקדש, אבל אחד עשר דהיינו, לאחריו — מקדש. ומיהו בספרא איתא: "אימתי הקדש עושה תמורה". וראה בהערה הבאה.

5. הנה לשיטת רש"י שבהערה קודמת, היתה יכולה הגמרא להוכיח אף בלי תוספת זו, כי "מאן שמעת ליה דאמר טעות מעשר תמורה

2. נתבאר על פי רש"י מכתב יד. ויש טעות סופר בהמשך לשונו, וצריך לומר: [על פי שיטה מקובצת השלם]: לישנא אחרינא: דילפינן לה מה' ד"הבקר". וכן פירש רבינו גרשום. יכול שאני מרבה אף התשיעי שקראו "עשירי" שיקרב שלמים —

3. א. בספרא איתא כך: בקר, לרבות את אחד עשר, "מן הבקר" להוציא את התשיעי, מה ראת לרבות את האחד עשר, ולהוציא את התשיעי.

ב. [כתב בפירושו הראב"ד שם: לרבות אחד עשר שהוא קרב שלמים, אם טעה וקרא לתשיעי עשירי, ולאחד עשר עשירי. ולשונו צריך ביאור, וכי אחד עשר אינו קרב שלמים אם לא קרא

עשר קרב שלמים.

אלא תרגמה רבי שמעון ברבי אבא —
לברייתא ששינונו בה "יצאו שנים בעשירי,
ימותו" — קמיה דרבי יוחנן:

ימות, (6) והוא הדין אחד עשר שקראו
"עשירי" שהוא שלמים, שימות משום
תקלה.

ומקשינן: **אי הכי**, דבזמן הזה עוסקת
הברייתא, **מאי איריא תרי אפילו חד נמי**,
[למה שנינו — באופן שיצאו שניהם
בעשירי — שימותו שניהם, אפילו אם לא
קרא אלא לעשירי בלבד "עשירי", ימות
בזמן הזה משום תקלה?] (7)

במעשר בזמן הזה עסקינן שאי אפשר
להקריבו וצריך להמתין עד שיומם, **ומשום**
תקלה — שלא יבואו בו לידי גיזה ועבודה
עד שיומם, או שישחטנו בלי מום —

היא, רבי יהודה, וקתני...".

6. וכמו שנתבאר בתחילת הפרק, שגזרו חכמים
לא לעשר בזמן הזה משום תקלה. ואפילו אם
הפריש ימות, כמו שמצינו בשאר הקדש בזמן
הזה, כמבואר בתחילת הפרק. וראה **בתוספות**
שהוכיחו מסוגייתנו, שבדיעבד חל המעשר.

ומבאר הגמרא בתחילה, שאינו נוהג כרב הונא
שאמר [לעיל נח ב בענין אחר] גזירה משום
יתום, ומקשה על זה הגמרא "אי הכי, מעיקרא
נמי לא, אלא אפשר בהכרזה, הכא נמי אפשר
בהכרזה". אלא אמר רבא: משום תקלה.

ולכאורה היה נראה ככוונת דבריו, דסבירא
ליה, דאם ביטלו חכמים מצות מעשר משום
יתום ומשום לקוח, מסתבר שגם בדיעבד אינו
חל המעשר. ורק אם הוא טעם מסוים השייך
בזמן הזה בלבד, אם כן, אמרינן דמהרה יבנה
בית המקדש וינהג מעשר בהמה, ומטעם זה
מסתבר ליה שלא עקרו בדיעבד את חלות
המעשר. [אלא שלשונו קשה, דקאמר דלא
סבירא ליה הא דרב הונא, ומזה משמע דאיכא
מאן דאמר שבזמן הזה אינו נוהג משום טעמו
של רב הונא. וזה אינו, כי בגמרא נדחתה סברא
זו].

אך **בנודע ביהודה** שם הבין בדבריו,
שסוגייתנו סוברת: מעשר נוהג בזמן הזה, שלא
כמבואר בתחילת הפרק. ותמה כנ"ל: לךמה
הזכיר טעם לקוח ויתום שנדחה לעיל, והיה לו
לומר "דלא סבירא ליה הא דאמר בריש פירקין,
דאין מעשרין בזמן הזה משום תקלה, אלא
סבירא ליה מעשרין, ומשום תקלה ימותו". וראה
מה שביאר בזה.

ב. האחרונים תמהו על הרמב"ם שכתב
[בכורות ו ב], שאם עבר ועישר בהמות בזמן
הזה הרי זה מעשר ויאכל במומו, וזה הרי נגד
סוגייתנו דמבואר שימותו, וראה בזה **בנודע**
ביהודה מהדורא תניינא יורה דעה סימן קפט.
ו**בלחם משנה** שם כתב: פשוט הוא, דהכי
אמרינן התם — בראש הפרק — דאין מקדישין
ואין מעריכין בזמן הזה משום תקלה, ומכל
מקום אמרו דאם הקדיש או העריך בהמה
תיעקר, פירות כסות וכלים ירקבו. ודבריו צ"ע,
שהרי משם קשה על הרמב"ם שהיה לו לומר
שתיעקר].

ג. בפירוש המיוחס לרש"י כתב כאן: בזמן
הזה, דלא סבירא ליה הא דרב הונא דאמר בריש
פירקין, דהאידנא לא נהוג מעשר, גזירה משום
לקוח ומשום יתום, ולהכי אין מניחין לרעות
אותו עד שיפול בו מום, דילמא אדהכי והכי אתי
בהו לידי תקלה.

והיינו, דבתחילת הפרק שואלת הגמרא "אי
הכי, האידנא נמי" ינהוג מעשר בהמה?!

7. נתקשו **האחרונים** — הובא באהל משה —

ליתנם לכהנים, ואם כן, יכול לומר לו "לא שלחתיך לטעות, ולדעת כן אינך שלוחי".

ורב פפא אמר: אפילו קרא לתשיעי "עשירי", אינו קדוש, ומשום דאמר ליה המשלח לשליח: "לתקוני שדרתיך ולא לעותי" [לתקן אותי שלחתיך, ולא לקלקל אותי], כי אף תשיעי שקראו "עשירי" הפסד הוא, כי צריך הוא להמתין עד שיומם.⁽⁹⁾

ומקשינן לשניהם: ומאי שנא מהא דתנן במסכת תרומות:⁽¹⁰⁾

האומר לשלוחו "צא ותרם", הרי השליח תורם כדעת של בעל הבית [כפי שידוע לו דעתו של בעל הבית], אם עין יפה לו, הרי זה תורם אחד מארבעים, ואם עין בינונית לו, תורם אחד מחמשים, או עין רעה, שהיא אחד מששים —

ומשנינן: לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא חד שקראו "עשירי" — שימות, משום דלא נפיש פסידא [אין ההפסד גדול כל כך], אבל תרי, כיון דנפיש פסידא [ההפסד גדול] הייתי אומר שלא ימותו מיד, אלא לישחינהו עד דניפול בהו מומא [ימתין עד שיפול בהם מום] וליבלינהו ולא נחוש לתקלה —

קא משמע לן שאפילו אם היו שנים ימותו, משום תקלה.

איתמר: האומר לשלוחו "צא ועשר מעשר בהמה עלי":

רב פפי משמיה דרבא אמר: אם קרא השליח לתשיעי "עשירי", הרי הוא קדוש ומשום שלא הפסידו, שהרי הוא נאכל במומו, ואילו אם קרא השליח לאחד עשר "עשירי" אינו קדוש, שהרי הפסידו אימורים שצריך להקריבם על המזבח⁽⁸⁾, וחזה ושוק שצריך

לדעולם אף מה שמפסידו מגיזה ועבודה ושיצטרך להמתין עד שיומם חשוב הפסד, אלא דכל זמן שהוא שלוחו מועילין מעשיו אף לעיוות. וקשה טובא: וכי לא סבירא ליה לרב פפי הך ד"לתקוני שדרתיך ולא לעותי", והרי הוא מילתא דתליא בסברא דאדעתא דהכי לא שוייה שליח, והוי שליחות בטעות! ועוד, הרי רב פפי אמרה בשם רבא, ורבא עצמו בקדושין מט ב אמר סברא זו "לתקוני שדרתיך ולא לעותי"?

וכתב ליישב, דאין נפקא מינה בין אם טעה בעל הבית עצמו לבין אם עשה שליחות בטעות ועל ידי זה נקרא התשיעי "עשירי", וראה שם ביתר אריכות בביאור סברת החולק.

10. כעין זה מקשינן בכתובות קי א, וראה שם בתוספות ד"ה ומאי שנא.

למה הקשתה הגמרא קושיא זו רק לפי תירוץ זה, והרי גם לתירוץ הקודם שהטעם הוא משום שתמורת מעשר מתה, אין הבדל בין יצאו שנים לאחד! וראה שם.

8. שהיה יכול לעשות מלאכה בחלב, ועכשיו צריך להקריבו.

9. מחלוקתם נתבארה על פי רש"י מכתב יד, ובתוספות הוסיפו שאסור הוא בגיזה ועבודה.

ועוד כתבו ביאור אחר בטעמו של רב פפי משמיה דרבא, והוא: כי תשיעי שקראו "עשירי" נעשתה הטעות קודם גמר השליחות, ואילו אחד עשר שקראו "עשירי" כבר נסתיימה שליחותו, ואין בכחו לקלקל.

ובספר ראשית בכורים כתב על פירושה השני: משמע, דלפירוש זה תפסו התוספות,

אמרי בני הישיבה ליישב:

ואם אינו יודע השליח את דעתו של בעל הבית, הרי זה תורם בכינונית שהיא אחד מחמשים.

התם, כיון דאיכא דתרים בעין יפה, ואיכא דתרים בעין רעה, מצי אמר ליה השליח לבעל הבית: להכי אמדתיך [לתרומה כזאת אמדתיך].

פיחת השליח מדעתו של בעל הבית עשרה, כלומר שתרם אחד מארבעים, (11) או הוסיף על דעתו של בעל הבית עשרה. כלומר, שתרם אחד מששים, הרי תרומתו תרומה.

אבל הכא כשקרא לתשיעי "עשירי" הרי טעותא היא, ומצי אמר ליה בעל הבית לשליח: לא איבעי לך למיטעי [לא היה לך לטעות].

הרי מבואר, שאם כי הפסידו שתרם אחד מארבעים, מכל מקום תרומתו תרומה, ואין יכול לומר לו "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי"!?

הדרן עלך מעשר בהמה

וסליקא לה מסכת בכורות

התרומה, ו"פיחת עשרה" היינו שתרם רק אחד מששים, ו"הוסיף עשרה", היינו שתרם אחד מארבעים.

11. כן נראה הפירוש מרש"י בכתב יד כאן, וכן פירש בקדושין מא ב. והתוספות שם הביאו בשם יש מפרשים, ד"פיחת" קאי על